

Ay Bik Muhsini

<https://orcid.org/0000000175814613>

Graduate Student, Kırıkkale University, Institute of Social Sciences, Department of International Relations, Türkiye, aybikmuhsini2019@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Muhsini, A. B. (2025). Afganistan'da Taliban Yönetimi: Orta Asya'nın Güvenlik Tehditleri. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 12 (1), 856-872.

Afganistan'da Taliban Yönetimi: Orta Asya'nın Güvenlik Tehditleri*

Öz

Bu çalışma, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Taliban'ın 2021 yılında iktidarı yeniden ele geçirmesi ve Orta Asya bölgesindeki güvenlik ilişkilerini nasıl etkileyeceği sorusuna cevap aramaktadır. 2021 Ağustos ayı itibarıyla ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Taliban'ın yeniden iktidara gelmesi, Orta Asya'da Afganistan kaynaklı istikrarsızlık potansiyelini tekrar gündeme taşımıştır. Bölgede ABD'nin yirmi yıllık askeri varlığının sona ermesiyle, Orta Asya ülkeleri sınır güvenliği, radikal grupların etkisi ve artan göç hareketleri gibi konularda yeniden güvenlik riskleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu gelişme, Afganistan'ın iç istikrarsızlığının bölgedeki güvenlik dengeleri üzerinde doğrudan etkiler yaratabileceğine dair endişeleri artırmaktadır. Afganistan'da Taliban yönetimi altında ortaya çıkan siyasi belirsizlik ve güvenlik açığı, IŞİD-H gibi Afganistan'daki diğer radikal dini örgütlerden kaynaklanabilecek tehditler özellikle de Afganistan'a sınırı olan bölge ülkeleri için belli ölçüde somut güvenlik riskleri oluşturmaktadır. Bu çalışma, Taliban'ın iktidara gelmesinin Afganistan ve Orta Asya'daki güvenlik dinamiklerine etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Taliban, Afganistan, Orta Asya, Uluslararası Güvenlik

*Bu çalışma yazarın "Bölgesel Güvenlik Bağlamında Afganistan'ın İstikrarı ve Orta Asya Ülkeleri ile İlişkileri" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Taliban Rule in Afghanistan: Central Asia's Security Threats

Abstract

This study seeks an answer to the question of the US withdrawal from Afghanistan, the Taliban's regaining power in 2021 and how it will affect security relations in the Central Asia region. As of August 2021, the US withdrawal from Afghanistan and the Taliban's return to power have brought the potential for Afghanistan-induced instability in Central Asia back to the agenda. With the end of the two-decade-long US military presence in the region, Central Asian countries have once again faced security risks in terms of border security, the influence of radical groups and increased migration movements. This development raises concerns that Afghanistan's internal instability may have a direct impact on the security balance in the region. Political uncertainty and insecurity in Afghanistan under Taliban rule, and threats from other radical religious organisations in Afghanistan, such as ISIS-H, pose a certain degree of tangible security risks, especially for regional countries bordering Afghanistan. This study aims to analyse the impact of the Taliban's rise to power on security dynamics in Afghanistan and Central Asia.

Keywords: Taliban, Afghanistan, Central Asia, International Security

Giriş

Afganistan, tarih boyunca stratejik konumu nedeniyle farklı medeniyetler ve büyük güçler arasında sürekli bir çekişme alanı olmuştur. Güney Asya ile Orta Asya arasında bir köprü işlevi gören Afganistan, İpek Yolu gibi ticaret yollarının merkezinde yer alması sayesinde ekonomik ve kültürel bir kavşak olarak önem kazanmaktadır. Ancak bu konum, Afganistan'ı aynı zamanda dış müdahalelere açık hale getirmiştir. Pers İmparatorluğu (M.Ö. 500)'ndan Büyük İskender (M.Ö. 320)'in fetihlerine, Timur-i Gurgani (M.S.1400)'ten, İngilizler (1497-1997)'ten, Sovyetler (1922-1991) ve ABD işgallerine kadar birçok gücün ilgisini çeken ülke, bu süreçlerde defalarca işgal edilmiş ve yeniden yapılanmıştır. Modern dönemde ise özellikle 20. yüzyıldan itibaren Afganistan'ın jeopolitik önemi, Soğuk Savaş dinamikleri çerçevesinde yeniden belirginleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında gerçekleştirdiği işgal, ABD'nin desteklediği mücahitlerin direniş hareketleriyle karşılaşmış ve bu durum, ülkenin uzun süren bir iç savaş sürecine girmesine yol açmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Afganistan, bölgesel ve uluslararası güç mücadelesinin odak noktası olmayı sürdürmüştür. Taliban rejimi, El-Kaide'nin varlığı ve 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından ABD'nin gerçekleştirdiği müdahale, Afganistan'ı uluslararası güvenlik ve terörle mücadele politikalarının merkezine yerleştirmiştir. 2001 yılında uluslararası terörizmle mücadele kapsamında ABD'nin, NATO müttefiklerinin desteğiyle Afganistan'a gerçekleştirdiği askerî müdahale, Sovyet sonrası dönemde Orta Asya'daki bölgesel güç dengelerini ve siyasi

ilişkileri yeniden şekillendiren en kritik dönüm noktalarından biri olmuştur. 20 yıl sonra 15 Ağustos 2021 yılında Taliban'ın iktidarı ele geçirmesi, sadece Afganistan'ın iç dinamiklerini değil, aynı zamanda Orta Asya'nın güvenlik dinamiklerini de derinden etkilemiştir. Taliban'ın geri dönüşü, bölgedeki siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı tehdit eden birçok faktörü beraberinde getirmiştir. Bu durum, hem Afgan halkı hem de komşu ülkeler için büyük bir belirsizlik yaratmıştır (Takir, 2023). Taliban, 1990'ların ortalarında Afganistan'da ortaya çıkmış ve kısa sürede ülkenin büyük bir kısmını kontrol altına almıştır. 2001 yılında ABD'nin müdahalesiyle iktidardan düşen Taliban, 20 yıl boyunca yeraltında faaliyet göstermiştir. Ancak, 15 Ağustos 2021'de Taliban'ın yeniden iktidara gelmesi, Orta Asya'nın stratejik bağlamında derin etkiler yaratmıştır. Özellikle Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan gibi ülkeler, radikal hareketlerin sınırlarına yönelik tehditleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum, bölgesel güvenlik stratejilerinde köklü değişikliklere neden olmuştur. Özellikle Taliban'ın radikal ideolojisi ve onun geçmişteki terör faaliyetleri, Orta Asya'nın güvenlik çevresini tehdit etmekle kalmamış, hem ulusal hem de uluslararası güvenlik alanlarındaki iş birliklerini zor durumda bırakmıştır (Yousaf & Jabarkhai, 2021). Orta Asya'daki bu yeni güvenlik açığı, bölgede huzur ve istikrarın sağlanabilmesi için güçlü ve dinamik bir strateji geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde, hızla yayılan radikal Taliban ideolojisi, yalnızca Afganistan ile sınırlı kalmayıp, Orta Asya devletlerinin iç yapısına da sirayet ederek bölgede karmaşık bir tehdit ortamı oluşturmaktadır. Bu tehditler, bölge ülkelerine yönelik terörizmin yayılmasından daha fazlasını içermekte olup, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası düzeyde diplomatik ve ekonomik stratejilerin yeniden şekillendirilmesine yol açmaktadır (Shay, 2024). Bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla Orta Asya ülkeleri, iç güvenlik önlemlerini güçlendirme ve radikal grupların etkisini azaltma doğrultusunda önemli adımlar atmaktadır. Bu adımlar, sınır güvenliğinden askeri stratejilere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Ayrıca, Orta Asya devletlerinin uluslararası iş birlikleri aracılığıyla bu tehditlere karşı koyma çabaları, bölgesel güvenlik stratejilerinin etkinliğini artırmayı hedeflemektedir. Ancak, bu iş birliklerinin başarılı olabilmesi için, uluslararası toplumun ortak bir güvenlik vizyonu oluşturması ve bu vizyon doğrultusunda etkili bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir (Boni, 2022). Taliban'ın Orta Asya'daki varlığı, yalnızca mevcut güvenlik tehditlerini değil, aynı zamanda bölgesel istikrarı ve uluslararası güvenlik iş birliklerini de derinden etkilemiştir. Bu bağlamda, Orta Asya ülkelerinin karşılaştığı zorluklar, bu zorluklara karşı geliştirdikleri bölgesel güvenlik stratejileri ve bu stratejilerin uluslararası iş birliklerine entegrasyon kapasiteleri,

gelecekteki bölgesel güvenlik yapısını şekillendirecek ana faktörler olacaktır. Bir diğer bakış açısıyla, bölge güvenliği ve istikrarı, hem iç dinamiklerin hem de uluslararası iş birliklerinin uyumlu bir şekilde yürütülmesine bağlıdır (Şen, 2022). Bu çalışmada, Taliban'ın Afganistan'a yeniden iktidara gelmesi, Orta Asya ülkelerinin sınır güvenliği üzerindeki etkilerini, radikal grupların faaliyetleri, bölgesel istikrarsızlık ve göç hareketlerinin potansiyel etkileri ele alınarak, Orta Asya ülkeleri güvenlik, dinamikleri üzerindeki etkiler değerlendirilmektedir.

1. Mücahitlerin Hükümeti ve Taliban'ın Doğuşu

1970'li yılların sonlarında Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'ne karşı ortaya çıkan Afgan gerilla grupları, tarihte “Mücahitler” olarak anılmaktadır. Bu gruplar, Komünist rejime karşı dinî ve siyasi bir direniş hareketi olarak örgütlenmiş ve özellikle Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında başlayan müdahalesine karşı silahlı mücadeleye girişmiştir. Nur Muhammed Taraki liderliğindeki Afganistan Halk Demokratik Partisi'nin (AHDP) sosyalist yönetimi, Mücahitlerin sert muhalefetiyle karşılaşmış ve bu direniş, Sovyet Kızıl Ordusu'nun doğrudan müdahalesine yol açmıştır. Mücahitlerin direnişi, Sovyetlerin 1989 yılında Afganistan'dan çekilmesiyle sonuçlanmış, ancak ülke içindeki çatışmalar devam etmiştir. 1992 yılında Komünist rejimin çöküşü ve Afgan hükümetinin devrilmesiyle Mücahitler, siyasi sahnede önemli bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde, Afganistan'daki savaş, yalnızca yerel değil, aynı zamanda uluslararası güçlerin de müdahil olduğu bir arena haline gelmiş; rejim veya direniş lehine çeşitli dış müdahaleler yaşanmıştır. Mücahitler, bu süreçte hem Afganistan'ın geleceğini şekillendiren hem de küresel ölçekte etkiler yaratan bir direniş hareketi olarak tarihe geçmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1989'da Afganistan'dan çekilmesinin ardından, Dr. Muhammed Necibullah liderliğindeki komünist rejim yanlısı yönetim, ülkede önemli bir destek kaynağını kaybetmiştir (Türkoğlu, 2021). 1990 yılında Şah Nevaz Tanai, Cumhurbaşkanı Dr. Necibullah'a karşı bir darbe girişiminde bulunarak Halk Demokratik Partisi içindeki Khalq ve Parcham fraksiyonları arasındaki bölünmeyi derinleştirmiştir. Tanai, özellikle Dr. Necibullah'ın mücahitlerle uzlaşmacı politikalarına karşı çıkarak Gulbeddin Hikmetyar'ın Hezb-i İslami örgütüyle ittifak kurmuştur. Ancak, darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve Tanai Pakistan'a kaçmak zorunda kalmıştır (Atkinson, 2015). Bu darbe girişimi, Afganistan'daki siyasi istikrarsızlığın artmasına ve fraksiyonel bölünmelerin derinleşmesine yol açmıştır. Aynı zamanda, ordunun siyasetteki rolünün zayıflaması ve radikal İslamcı grupların etkisinin artması, ilerleyen yıllarda Afganistan'ın iç savaş sürecine girmesinde belirleyici bir faktör olmuştur. Ancak, bir süre daha büyük şehir merkezlerini kontrol altında

tutabilmeyi başaran Dr. Necibullah, muhalefetle uzlaşma yollarını arasa da bu çabalar sonuç vermemiştir. 1992 yılında mücahit gruplarının Kabil'e girmesiyle komünist yönetim sona ermiş ve ülkede farklı mücahit liderlerinin yönetimi devraldığı yeni bir dönem başlamıştır (Türkoğlu, 2021). Komünist Demokratik Halk Partisi'ne karşı başarı kazanan mücahit liderleri, 1992'de zaferin ardından Burhaneddin Rabbani'yi devlet başkanı olarak belirleseler de ülkelerini ortak bir iradeyle yönetmeyi başaramamışlardır. Dolayısıyla komünistlerin Kabil'deki hâkimiyetinin sona ermesinin hemen ardından, mücahit gruplar arasında başlayan iktidar mücadelesi, Afganistan'daki on dört yıllık savaşı sona erdirmemiş; aksine ülkeyi yeni bir kaosun içine sürüklemiştir (Hosseini, 2020). Devam eden çatışmalarla birlikte, 1994'te Arapça talib (الطالب) (öğrenci) kelimesinin çoğulu Taliban (öğrenciler) adınıbenimseyen örgüt, ülkenin güneyinde Molla Muhammed Ömer Ahund liderliğinde yaklaşık 50 medrese öğrencisiyle birlikte kurulmuştur. Aslen Kandaharlı olan Molla Muhammed Ömer, bir süre Pakistan'da ardından da Kandahar'ın kuzeyindeki Meyvend ilçesinde medrese eğitimi almıştır. Bu öğrencilerin nihai amacı, Afganistan'da şeriat ile yönetilen bir İslam devleti kurmak ve böylece Afgan toplumunu "temizleyip arındırmaktır" (Yegin, 2015). Birçoğu eski anti-Sovyet savaşçıları olan bu grup, mücahit partileri arasındaki iç savaştan duydukları hayal kırıklığı nedeniyle bu örgütlenmenin omurgasını oluşturmuşlardır. "Taliban" kelimesi, İslam talebesi anlamına gelirken, hareketin Pakistan'daki medreselerde eğitim görmüş üyeleri, kendilerini mücahitlerden ayırmak amacıyla bu ismi tercih etmişlerdir. Taliban'ın başlıca amacı, Afganistan'da İslami bir düzen tesis etmek olup, örgüt doktrininde Emir'e yani lidere sıkı sıkıya itaat etmeye odaklanılmıştır (Seyfabadi, 2022). Taliban hareketin kurucu lideri Molla Muhammed Ömer, 1994'ten 2013'e kadar Taliban'ın liderliğini üstlenmiştir. 23 Nisan 2013'te vefat etmesine rağmen ölümü iki yıl boyunca Taliban tarafından gizlenmiş ve ancak 2015'te kamuoyuna açıklanmıştır (Bozbaş, Konuşul, & Sönmez, 2020). 3 Kasım 1994'te Taliban, Afganistan'ın batısında yer alan Kandahar şehrini ele geçirmiştir. Takip eden iki ay içinde 12 vilayetin daha kontrolünü ele geçirilirken örgüt, Şubat 1995'e gelindiğinde toplam militan sayısını 25 bine çıkarmıştır. Bu gelişmelerin ardında ise Pakistan İstihbarat Teşkilatı'nın (ISI) Taliban'a sağladığı destekle mümkün olmuştur; ISI, Taliban'ı Pakistan için elverişli bir iktidar gücü olarak değerlendirerek, bu işbirliği aracılığıyla Orta Asya'ya açılan ticaret yollarının güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır (Bozbaş, Konuşul, & Sönmez, 2020). Öte yandan, 11 Eylül Komisyonu Raporu'na göre, Pakistan'ın Taliban'ı desteklemesinde "kaotik Afganistan'da düzen sağlama ve ülkede iş birlikçi bir müttefik bulma arayışları" da etkili olmuştur. Zira bu sayede Pakistan üst

düzey askeri yetkililerince “stratejik derinlik” ismi altında belirlenen güvenlik ihtiyacının gerçekleşebileceği hesap edilmiştir. İç dinamiklerde ise Taliban’ın inanç ve uygulamaları, Afganistan’daki en büyük etnik kesmi oluşturan ve uzun yıllardır ülkeyi yöneten Peştunların muhafazakâr kabile gelenekleriyle uyumlu olması Taliban’ın yükselişini kolaylaştırmıştır. Sonuç itibarıyla, Burhaneddin Rabbani hükümetinin zayıf ve Peştun karşıtı bir imaj sergilemesi, ayrıca mücahit grupları arasındaki dört yıllık iç savaşın (1992-1996) halkta yarattığı yorgunluk ve umutsuzluk, Taliban’a yönelik sempatiyi artırmış ve onların hızlı bir şekilde iktidarı ele geçirmesine zemin hazırlamıştır. Uygun koşulların sağlanmasıyla Kasım 1994’te güneydeki Kandahar şehrini kontrol altına alan Taliban, kısa sürede pek çok şehri direnişle karşılaşmadan işgal etmiş ve ülkenin güney bölgelerinde kontrolü sağladıktan sonra kuzeye yönelmiştir. Öncesinde Burhaneddin Rabbani ve Ahmed Şah Mesud’un Hikmetyar’a bırakmayı kabul ettiği Kabil’i 1996 Eylül’ünde ele geçiren Taliban, böylece ülkedeki toprakların %90’ında hakimiyet kurmuştur (CRS, 2021). Kabil’in ele geçirilmesinin ardından Taliban, kuzey taarruzuna başlatmıştır. Örgüt bu hedef doğrultusunda ilk olarak, Kuzey ve Güney Afganistan’ı birleştiren Salang Tüneli’nde General Abdül Raşid Dostum’un güçleriyle karşı karşıya gelmiş, ardından Pencşir Vadisi’nde Ahmed Şah Mesud’un birlikleriyle savaşmıştır. Taliban, Pencşir Aslanı Ahmed Şah Mesud’un kendi savaş alanında gösterdiği güçlü direniş nedeniyle geri çekilmek zorunda kalırken artan tehdide karşı koymak isteyen General Abdül Raşid Dostum ve Ahmed Şah Mesud, uzun süredir devam eden düşmanlıklarını unutarak bir ittifak kurmaya karar vermişlerdir (Raşid, 2000). Afganistan’da Peştun olmayan üç büyük etnik grup Tacikler, Özbekler ve Hazaralar, güçlerini birleştirerek Afganistan Yüksek Savunma Konseyi’ni kurmuşlardır. Bu ittifak, Taliban’ın kuzeye ilerleyişini durdurmak ve Orta Asya bölgesine doğrudan tehdit oluşturulmasını engellemek amacıyla Tacikistan, Özbekistan, İran ve Rusya’dan da destek görmüş ve bölgesel güvenliği sağlamak ve Taliban’ın yayılmasını engellemek için askeri stratejiler geliştirmiştir (Kaya & Bayar, 2022). Pekiştirilen bu ittifak çerçevesinde ise Tacik kökenli Burhaneddin Rabbani liderliğindeki Cemiyet-i İslami, Özbek asıllı General Abdül Raşid Dostum’un kurduğu Cümbüş-i Milli-i İslami-i Afganistan ve Hazara kökenli Kerim Halili’nin öncülüğündeki Hizb-i Vahdet-i İslami Afganistan partileri, güç birliğine varıp Taliban’ın ilerleyişini bir süre durdurmayı ve hatta geri püskürtmeyi başarmışlardır. Ancak, Cümbüş-i Milli içerisindeki önemli komutanlardan biri olan General Abdülmelik Pehlivan’ın, Taliban’a katılmasıyla dengeler değişmiş ve Taliban, Mezar-ı Şerif şehrine girmiş olsa da General Abdülmelik Pehlivan’ın tekrar saf değiştirmesi sonrasında bu örgüt,

Mezar-ı Şerif'ten çıkarılmıştır. Afganistan Milli ve İslami İttifak Cephesi ise gruplar arasındaki iç rekabet ve çatışmalar nedeniyle Taliban'a karşı etkili bir direniş gösterememiştir. Hazaracat ve Özbeklerin yaşadığı bölgelerde bazı gerilla tarzı direniş hareketleri dışında, Taliban'a karşı en güçlü direnç Ahmed Şah Mesud tarafından sürdürülse de bu direniş, 9 Eylül 2001 tarihinde gazeteci kılığına girmiş iki El Kaide militanının tarafından düzenlendiği bombalı saldırı sonucu Mesud'un hayatını kaybetmesiyle sona ermiştir. Taliban'ın Afganistan'daki en büyük rakibini kaybetmesini takiben de 11 Eylül saldırısı gerçekleşmiştir (Yegin, 2015). 11 Eylül 2001 saldırıları sadece ABD'yi değil, tüm dünyayı etkilemiştir. Bu acı dolu olaylar, özellikle Afganistan'da derin izler bırakırken ABD ve NATO, El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in barındırıldığı bu ülkeye karşı "Kalıcı Özgürlük Operasyonunu" (Operation Enduring Freedom) başlatarak Taliban iktidarını sona erdirmiştir. Bu harekât, BM Güvenlik Konseyi'nin doğrudan onayı olmadan, uluslararası hukukun meşru müdafaa ilkesine dayanarak gerçekleştirilse de uluslararası toplumun 11 Eylül saldırılarına tepkisi ve BM Güvenlik Konseyi'nin çekinceli yaklaşımı, operasyonun meşruiyetini sorgulanmasını büyük ölçüde önlemiştir (Şen, 2022).

2. ABD'nin Afganistan'dan Çekilişi ve Taliban'ın İktidara Dönüşü

Taliban'ın 1994 yılında ortaya çıkıp kısa sürede Afganistan'ın büyük bir kısmını kontrolü altına almasında Pakistan'ın açık desteği ve ABD'nin dolaylı desteği belirleyici rol oynamıştır. Özellikle, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya'da etkinlik kazanma çabaları ve SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan güç boşluğunu doldurma isteği, bu kararda etkili olurken bu devlet başlangıçta Taliban ile başta olumlu ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu dolaylı destek, ilk dönemlerinde insani yardım ve lojistik sağlama şeklinde cereyan ederken, Taliban'ın El-Kaide gibi uluslararası terör örgütlerine sığınak tahsis etmesi ve ideolojik doğrultusunda şiddet eylemlerini artırması, ABD'nin Taliban'ı bir tehdit olarak algılamasına yol açmıştır. Bu durum ise ABD'nin politikası üzerinde önemli bir değişikliğe neden olurken yaşanan bu gelişmeler 2001 yılında Afganistan'a yönelik askeri müdahaleyi tetiklemiştir (Karakaya & Nazarı, 2022). Taliban rejiminin çökmesinin ardından, Afganların kaderini kendilerine bırakmak amacıyla Bonn Konferansı düzenlenmiş ve bu konferansa, Kuzey İttifakı temsilcileri, Peşaver Grubu'nun lideri Pir Seyyid Ahmed Geylani, Kıbrıs Grubu'nun lideri Hüseyin Carir ve eski Kral Zahir Şah taraftarlarını temsil eden heyet katılmışlardır (Sefari, 2021). Hikmetyar'ın İslami Partisi davet edilmediği 2001 yılındaki bu toplantıda katılımcılar, kalıcı barış sürecini başlatmak ve demokratik bir sistem oluşturmak amacıyla geçici düzenlemeleri içeren Bonn Anlaşması'nı Birleşmiş Milletler

temsilcisinin huzurunda imzalamışlardır. Bonn toplantısı için oluşturulan siyasi düzenlemeler, Peşaver toplantısına göre daha etkili olurken uzun süren müzakereler sonucunda geçici hükümetin liderliği için Abdülsattar Sırat Özbek kökenli ve Hamid Karzai Peştun kökenli isimleri öne çıkmıştır. Yapılan müzakerelerde ise hükümet başkanlığı görevi asırlardır ülkeyi yöneten Peştun çoğunluğun hassasiyetlerini azaltmak ve onları memnun etmek amacıyla, kendisi de bir Peştun olan Hamid Karzai'ye verilmiştir (Hosseini, 2020). Afganistan'da 2001-2006 yılları arasında görece sakin bir dönem yaşanmıştır. Bu süreçte Afganistan işgali başarılı bir şekilde icra eden ABD, kendi amaçlarına uygun bir toplum ve hükümet oluşturma yolunda yoğun çabalara girişmiştir. Ancak, 2007-2013 yılları arasında koşullar değişmiş ve Taliban'ın etkisinde olağanüstü artış ve savaşta inisiyatifini ele geçirdiği görülmüştür. Beliren bu atmosfer ABD'nin, Afganistan'daki zorluklarını arttırmış, dönemin başkanı Barack Obama, 2009 yılında "Afganistan'daki ılımlı Taliban unsurlarıyla iletişim kuracaklarını" deklare etmiştir (Şen, 2022). Bu niyetin en üst ağızdan açıklamasıyla birlikte ABD ve Taliban arasında barış müzakereleri için ilk adımlar atılmış, 2013 yılında Doha müzakerelerin merkezi olarak seçilmiş, ancak Taliban'ın müzakere ofisine kendi bayrağını asması krize yol açtığından ötürü görüşmeler tıkanmıştır. 2014'te Katar arabuluculuğunda müzakereler yeniden başlarken ve Guantanamo Beşlisi'nin serbest bırakılması karşılığında esir takasları yapılmıştır. Obama'nın bu politikası Donald Trump tarafından da devam ettirilmişse de ABD'nin Afganistan'dan asker çekme taahhüdü, 2020'de imzalanan nihai anlaşmasına rağmen uygulamada yaşanan birçok zorluktan ötürü gerçekleşmemiştir. Taliban ile Afgan hükümeti arasında görüşmeler ve esir takasları yapılsa da süregelen çatışmalar ve anlaşmazlıklar çözülmemiştir (Şen, 2022). Son olarak, 29 Şubat 2020'de ABD ve Taliban arasında Doha Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, ABD'nin Afganistan'dan asker çekmesi ve Taliban'ın terörizmi desteklememe taahhüdü gibi konuları kapsamaktadır. Ancak, bu anlaşma, Taliban'ın kontrol alanını genişletmesine, yabancı güçlerin ülkeyi terk etmesine ve örgütün Afganistan'ın büyük kısmını kontrol altına almasına imkân tanımıştır. Zira, yapılan değerlendirmelerde yabancı güçlerin çekilmesi halinde Taliban'ın ülkenin tamamını askeri güç kullanarak kontrol edebileceği öngörülmüştür (Demir, 2021). Ağustos 2021'de Taliban'ın hızla ilerleyerek ülkenin 34 ilinden 20 tanesini ele geçirmesi ve Kabil'e doğru yönelmesi, birçok açıdan dikkat çekici bulunmuştur. Kabil ve diğer büyük kentlerde konuşlu bulunan binlerce askerin, sahip olunan zırhlı araç ve uçaklara rağmen teslim olmaları etkili olmuştur. Uzmanları şaşırtan bir diğer nokta, Afgan hükümetinin Taliban'ın Kabil kapılarına dayanmasına rağmen kısa

sürede düşmeyeceği ve taraflar arasında bir anlaşmaya varılabileceği düşüncesi idi. Bu doğrultuda, gayri resmi müzakereler yoluyla Taliban’a geçici bir iktidar paylaşımı teklif edilmiş ve Taliban’ın şehre güç kullanmadan giriş yapmaması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu yaklaşım, Afgan hükümetinin zaman kazanabileceği veya taraflar arasında bir uzlaşma zemini yakalanacağına dair umutları sergilerken yapılan hesaplar gerçekte uyuşmamış, üst düzey batılı yetkililerin ülkeyi terk etmesini ardından, 15 Ağustos 2021’de Taliban, Kabil’in kontrolünü ele geçirerek Afganistan’a yirmi yıl aradan sonra yeniden hâkim olmuştur (BBC, 2021).

3. Taliban İktidarına Orta Asya Devletlerinin Yaklaşımları

Orta Asya devletlerinin Taliban’ın Afganistan’daki iktidarına verdikleri tepkiler ve Taliban ile kurdukları ilişkiler, bölgedeki güvenlik kaygıları ve Orta Asya kökenli militan grupların Afganistan’da artan faaliyetleri gibi birçok faktöre dayanmaktadır. Özellikle IŞİD-H, Ansarullah Cemaati, İmam Buhari Cemaati, Khatiba al-Tawhid wal-Jihad, Özbekistan İslam Hareketi (IMU), ve Tehrik-e-Taliban Tacikistan (TTT) gibi radikal grupların Afganistan’da faaliyet göstermesi, Orta Asya devletlerini bu konudaki güvenlik önlemlerini artırmaya sevk etmektedir (Shay, 2024). ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi ve Taliban’ın iktidarı ele geçirmesi, bölgesel dengeleri sarsarak güvenlik endişelerini besleyen birkaç önemli nedenden dolayı büyük bir önem taşımaktadır. İlk olarak, ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi sonrasında oluşabilecek güç boşluğu, radikal örgütlerin daha da güçlenmesine yol açmaktadır. Bu örgütler, ABD’nin Afganistan’dan çekilmesini kendi zaferleri olarak görmekte ve bu durum, söz konusu devletlerdeki güvenlik kaygılarını artırarak veya güvenlik algısını güçlendirerek, bu gruplara karşı daha sert önlemlerin alınmasına zemin hazırlamaktadır. İkinci olarak, Taliban’ın bu örgütlerle mücadelede gerekli özeni göstermeyeceği ve hatta onları dolaylı olarak destekleyebileceği endişesi, bölgedeki güvenlik hassasiyetlerini derinleştirmektedir. Bölgenin Tacikistan dışında kalan devletleri, Taliban ile ilişki tesis etmeye olumlu yaklaşırlarken, yürütülen bu ilişkilerde sadece ticari çıkarlarını gözetmemekteler, bu münasebetleri Afganistan merkezli radikal örgütlere karşı verilen mücadelede de kullanmak istemektedirler (Kaya & Bayar, 2022). Örnek, bu ülkelerden Özbekistan üst düzey yetkilileri, Taliban temsilcileri ile birkaç defa iletişime geçmiştir. Yapılan müzakerelerde çimento üretim tesisleri kurma, kömür madenciliği ve kömürden 200 megavat elektrik üretim projesi gibi konularda Taliban’a yardım edileceği ilan edilmiş, Taşkent’deki Afganistan büyükelçiliği ise resmi olarak Taliban’a devredilmiştir (Bayan News, 2024). Yine bu zeminde politika yürüten Kazakistan, Taliban’ı “Terörist Örgütlerin Listesinden” çıkarırken bunun

karşılığında Taliban, bölge devletlerine güven vermek amacıyla Afganistan topraklarının komşu ülkeler tarafından tehdit olarak kullanılmasına izin vermeyeceğini açıklamış ve sınır bölgelerindeki güvenliği artırmak için ek kuvvetler konuşlandıracağını duyurmuştur (BBC, 2023). Söz konusu örgütler ise, bu pazarlıklarda bir yandan Taliban'ın Afganistan'daki iktidarını zayıflatırken, diğer yandan Taliban'ın diğer devletler nezdinde "daha az radikal" imajı kazanmasına hizmet etmektedirler. Bu da Taliban'ın El-Kaide ve IŞİD bağlantılı örgütlerle olan ilişkisinin geleceğini belirsizliğe sürüklemektedir. Haliyle Taliban, Orta Asya devletlerine karşı askeri bir girişimde bulunmayacağını açıklamış olsa da, geçmişte El-Kaide bağlantılı örgütlerin faaliyetlerini desteklemiş olması ve Taliban ile diğer örgütler arasındaki ilişkilerin karmaşıklığı, Taliban'ın bölge ülkeleri için potansiyel bir tehdit oluşturabileceği endişesini güçlendirmektedir (Group, 2024). Son yıllarda, Orta Asya devletlerinin Afganistan'daki durumdan kaynaklanan güvenlik endişelerini derinleştiren bir diğer faktör ise Suriye ve Irak'ta savaşmış olan Orta Asya kökenli IŞİD militanlarının Afganistan'a geçmesidir. Bu bağlamda Özbekistan ve Tacikistan gibi ülkelerden ve Afganistan'daki Orta Asyalı militanlardan da IŞİD'e katılımlar kaydedilmiştir. Bu militanların büyük çoğunluğu ise tahmin edileceği üzere Özbek ve Tacik kökenli olup çoğunlukla IŞİD-H gibi radikal örgütlerin faaliyetlerine katılmaktadırlar. Daha da kötüsü bunlar, genellikle Afganistan'ın kuzey bölgelerinde konuşlanırlarken esasında Orta Asya devletlerinin güney sınırlarını tehdit etmektedirler. Bölge devletleri ise bu gruplardan gelebilecek saldırılar ve sınırlardaki güvenlik ihlalleri konusunda daha dikkatli olmak zorunda kalmışlardır (Beloglazov, 2015). Diğer yandan, bazı Afgan politikacıları ve Taliban karşıtları, Taliban yetkililerinin binlerce Peştun ailesini Afganistan'ın güney ve doğusundan kuzey bölgelerine taşımayı ve Kuştepe Su Kanalı çevresindeki toprakları bu ailelere çok düşük bedellerle devretmeyi planladığını iddia etmektedir. Afganistan'ın eski Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Seyyid Enver Sadat, kısa bir süre önce Independent Farsça'ya verdiği bir röportajda, Taliban'ın Kuştepe Su Kanalı'nı inşa etme ve çevresindeki toprakları yerel olmayan ailelere (Peştunlara) dağıtma amacının, kuzey Afganistan'ın demografik yapısını değiştirmek olduğunu belirtmiştir (Wefayi, 2023). Son üç yıl içerisinde, binlerce Afgan mülteci, İran ve Pakistan'dan Afganistan'a geri dönmüştür. Bu mültecilerin bir kısmı, Taliban tarafından verilen topraklarla Afganistan'ın Tahar, Balkh, Cevizcan ve Kunduz vilayetlerinin yerleştirilmiştir, Taliban yerel halkın evlerinden ayrılmaya zorladığını ve bu toprakları Pakistan'dan dönen akrabalarına ve diğer kişilere devrettiğini iddia edilmektedir (Farsi, 2023). Ayrıca, Taliban hükümetinin Pakistan Taliban Hareketi (TTP) bünyesindeki binlerce

militanı, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan sınırındaki Afganistan'ın kuzey vilayetlerine yerleştirmesi durumunda, Orta Asya ülkeleri için Taliban hükümetini alt etme çabaları daha da zorlaşacaktır. Bu tür bir yerleşim, yalnızca askeri tehditler oluşturmakla kalmayacak, aynı zamanda bölgedeki siyasi istikrarı da tehdit edecektir (Alavi, 2023). Bu nedenden ötürü Tacikistan, Afganistan'ın kuzeyinde konuşlanmış bu örgütlerle ilgili güvenlik önlemlerini arttırmış durumdadır. Özbekistan ise Taliban yönetimi ile diyalogu sürdürmesine rağmen, sınır güvenliği konusunda halen sorunlar yaşamakta, Türkmenistan ise Afganistan sınırını ülkenin en savunmasız bölgesi olarak kabul etmekte ve zaman zaman sınırlarında ihlaller yaşamaktadır. Endişe verici olan ise Taliban'ın iktidarı ele geçirmesiyle Türkmenistan sınırlarında sükunet sağlanamamış, hatta bizzat Taliban güçleri ile Türkmen askerleri arasında çatışmalar patlak verdiği kaydedilmiştir (Radio Azadi, 2022).

4. Taliban ve Orta Asya Güvenliği

ABD'nin Afganistan'dan askerlerini çekmesiyle Taliban'ın hızla Afganistan'da iktidarı ele geçirmesi, Orta Asya ülkelerinde doksanlı yıllarda Afganistan kaynaklı güvenlik sorunlarının öne çıktığı dönemi hatırlatmış ve ona benzer sorunların tekrar yaşanıp yaşanmayacağına dair soruları gündeme getirmiştir. Taliban, Afganistan'da olduğu gibi Orta Asya ülkelerinde de İslami rejimlerin kurulmasını destekleyen bir politika izleyecek mi? Orta Asya'daki İslamcı muhalefet hareketleri ya da dini gruplar, Taliban'ın Afganistan'da iktidara gelmesinden ilham alarak kendi ülkelerinde benzer bir değişim için faaliyetlerini artıracak mı? Diğer yandan, bölge ülkeleri için potansiyel güvenlik tehditlerinin artması ve ABD'nin bölgeden çekilmesi, Rusya ve Çin gibi diğer bölgesel güçlerin Orta Asya güvenlik yapısındaki ve bölge ülkeleri üzerindeki etkilerinin güçlenmesiyle mi sonuçlanacaktır? Taliban'ın 2021 yılı Ağustos ayında iktidara gelişinden bu yana yaşananlar ve yapılan açıklamalar, bu soruların bir kısmına yanıt bulmamıza ve gelişmelerin Orta Asya'daki bölgesel güvenlik ilişkilerini gelecekte nasıl şekillendireceğine dair öngörülerde bulunmamıza olanak tanıyan bazı ipuçları sunmaktadır (Kaya & Bayar, 2022). Orta Asya ile bağlantılı pek çok terör örgütü hâlihazırda Afganistan topraklarında konuşlanmıştır durumda olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler'in 2021 raporuna göre, Afganistan'da Özbekistan İslami Hareketi, İslami Cihad Birliği, Irak ve Şam İslam Devleti-Horasan Vilayeti, El-Kaide, İmam el-Buhari Taburu, Tevhid ve Cihad Taburu ve Ensarullah Cemaati gibi çeşitli terör örgütlerine mensup on binden fazla yabancı militan bulunmaktadır. Böylesine büyük militan grupların, resmi otoritelerce denetlenemeyen bölgelerdeki varlığı, Orta Asya'da terörizmin yeniden

yükselme olasılığına dair kaygıları derinleştirmektedir (Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi, 2021). Ancak, bu terörist grupların Afganistan'daki varlığı, ciddi sonuçlar çıkarmak için tek başına yeterli değildir. Bu grupların deneyimleri, planları, üye tabanları, operasyonel kapasiteleri ve Taliban ile olan ilişkileri, Orta Asya devletleri ve halkları için oluşturdukları tehdidin derecesini belirleyen hayati unsurlardır. Burada esas olan, tüm terör örgütlerinin geçmişlerini ve mevcut kapasitelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmek, bağımsızlık derecelerini tespit etmek ve bölgedeki hedeflerine ulaşma yetkinliklerine odaklanmaktır. Çünkü Özbekistan İslami Hareketi, İslami Cihad Birliği, Irak ve Şam İslam Devleti-Horasan Vilayeti, İmam el-Buhari Taburu, Tevhid ve Cihad Taburu ve Ensarullah Cemaati ismini alan bu örgütler, zamanla değişim geçirmişler ve liderleri ile amaçları, sahip oldukları kaynaklara ve fırsatlara göre şekillenmiştir (Yousaf & Jabarkhai, 2021). Bunlardan Orta Asya'nın en tanınmış terör örgütü olan Özbekistan İslami Hareketi, bugün zayıflamış bir yapıdadır. Yirmi yıl önceki yıkıcı gücünü büyük ölçüde kaybetmiş olan bu örgüt, o dönemlerde Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'da dikkat çeken terör eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Ancak, örgütün kurucu liderleri Tahir Yoldaşev ve Cuma Namangani'nin öldürülmesi ve 2015 yılında Taliban'ın, örgüt lideri Osman Gazi ve bazı üyelerini IŞİD'e bağlılık yemini ettikleri gerekçesiyle ortadan kaldırması sonucu örgüt ciddi bir darbe almıştır. Bu gelişmeler, Özbekistan İslami Hareketi'nin eski gücünü yeniden kazanarak Orta Asya'da etkili operasyonlar gerçekleştirme kapasitesine ulaşmasını düşük bir olasılık hâline getirmiştir (Kavukcu, 2021). İmam el-Buhari Taburu, Tevhid ve Cihad Taburu ve Irak ve Şam İslam Devleti-Horasan Vilayeti gibi Orta Asya'yla bağlantılı bazı terör örgütleri ise bölge için doğrudan bir tehdit oluşturmamaktadırlar. Her ne kadar bu örgütler belirtilen amaçları gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip olsalar da, ideolojik ve fiziksel bütünlükten yoksun bir şekilde Suriye'nin İdlib vilayetinde Beşşar Hafız el-Esed güçlerine karşı savaşmaktadırlar. Bununla birlikte, Taliban'ın Afganistan'da iktidara gelmesi, bu grupların Orta Asya'ya geri dönüp bölgede çatışmaları yeniden alevlendirme motivasyonunu artırabilir (Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi, 2021). El-Muhacir'in liderliğinde, IŞİD'in Afganistan'daki kolu, IŞİD-Merkez'in propagandasında yüksek performans gösteren bir bağlı kuruluş olarak yer almıştır ve örgüt üyelerini yeniden örgütlenerek Taliban'a karşı çeşitli bölgelerde saldırılar düzenlerken eylem bölgesi olarak çoğunlukla Kabil'i seçmektedir. Ancak, IŞİD-H günümüzde operasyon yapma kapasitesi ciddi şekilde sınırlandırılmıştır, örgütün yakın gelecekte Orta Asya'da büyük çaplı bir terör saldırısı gerçekleştirme yeteneği oldukça şüpheli bir durumu sınırlamaktadır (Council on Foreign Relations, 2023). Özbekistan kökenli bir

diğer örgüt olan İslami Cihad Birliği, Taliban ile oldukça yakın ilişkilere sahiptir. 2015 yılında, Özbekistan İslami Hareketi, IŞİD'e katıldığında, İslami Cihad Birliği liderleri aksi yönde ilerleyip Taliban lideri Molla Ahtar Muhammed Mansur'a bağlılık yemini etmişlerdir. Daha sonra, İslami Cihad Birliği, 2021'de Taliban'ın Afganistan hükümetine bağlı ordusunu mağlup etmesine ve Mezar-ı Şerif'i ele geçirmesine önemli ölçüde destek vermiştir. Son yıllarda ise bu örgüt, çok sayıda eğitilmiş militan toplamaya devam etmektedir. Örgüt, özellikle 2004 yılında Taşkent'teki ABD ve İsrail elçiliklerine yönelik saldırılarla uluslararası tanınırlık kazananmıştır. Dolayısıyla İslami Cihad Birliği'nin, Orta Asya kökeni ve bölgedeki çok sayıda terör saldırısını üstlenmiş olması, Afganistan'daki varlığı ve Taliban ile yakın ilişkileriyle Orta Asya devletleri açısından ciddi bir güvenlik endişesi yaratmaktadır (Kavukcu, 2021). Benzer şekilde, Tacik kökenli Ensarullah Cemaati de düzenlediği saldırılarla bilinen ve Taliban ile yakın bağları olan bir örgüttür. Bu örgüt, Tacikistan'da Hocend'de bomba yüklü bir araç patlatmış ve Karategin Vadisi'nde hükümet güçleriyle geniş çaplı çatışmalara girişmiştir. Tacik Talibanı olarak da bilinen Ensarullah Cemaati, Taliban'a yakın bir diğer terör örgütüdür. Taliban, Afgan ordusunu yenmeye yardım ettikleri için, Afganistan-Tacikistan sınırındaki beş kuzey vilayetinin kontrolünü Ensarullah Cemaati'ne vermiştir. Doğal olarak bu durum Tacik yetkililer arasında ciddi endişelere yol açarken Ensarullah Cemaati, esas amacı olan Tacik hükümetini devirme stratejisinden geri adım atmamaktadır (Jansiz & Zamanı, 2015). Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer etken ise, bahsedilen örgütlerin Orta Asya devletlerinin gelecekteki güvenlik durumunu etkileme fırsatına sahip olmalarıdır. Bu konuda bölge yetkililerinin, sorunları doğru teşhis etme, şiddet içeren aşırıcılığa yol açan etkenleri belirleme ve bunlara karşı kapsamlı önlemler geliştirme ve uygulama yetenekleri büyük rol oynayacaktır. Çünkü, Taliban'ın iktidara gelmesi, tüm dünyadaki radikaller tarafından "kâfirlere" karşı kazanılmış bir zafer olarak algılanmakta, bu da Orta Asya'daki radikaller ve aşırıcıları ayrıca motive etmektedir. Nitekim Afganistan'daki hükümetin devrilmesinden çok önce bile bölgedeki aşırııcılar Taliban'ın eylemlerinden ilham almışlardır (Yousaf & Jabarkhai, 2021). Radikalizm ve aşırııcı gruplara katılım, genellikle zor ekonomik ve siyasi koşullar altında gerçekleşmektedir; Orta Asya da bu olgudan muaf değildir. Bununla birlikte, Orta Asya halkı, beyinleri yıkanmış, ya da Afganistan'da yerleşik teröristlerden emir alan ve kendi toplumlarında saldırılar düzenleyen kişiler olarak tanımlanamaz. Sadece Orta Asya hükümetlerinin, halkın günlük sosyal ve ekonomik hoşnutsuzluklarına göstereceği tepkinin biçimi,

Orta Asya'daki terör faaliyetlerinin sıklığı ve ciddiyetini öngörmede önemli bir faktör olacaktır (Jansiz & Zamanı, 2015).

Sonuç

Doha Anlaşması çerçevesinde Taliban, Afganistan'ın ABD ve müttefiklerine yönelik tehdit oluşturabilecek terör grupları için bir barınak haline gelmeyeceği konusunda güvence vermişti. Ancak Birleşmiş Milletler Yaptırımlar İzleme Ekibi tarafından Haziran 2023'te yayınlanan rapor, Taliban'ın bu taahhütlerini yerine getirmede başarısız olduğunu bildirmiştir. Raporda, Taliban'ın Afganistan'ı ele geçirmesinin ardından geçen iki yıl içinde ülkenin yeniden terör faaliyetlerinin merkezi haline geldiği ve bu durumun bölge güvenliğini olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Yine aynı raporda, Taliban yönetimi altında yaklaşık yirmi terör grubunun daha fazla hareket özgürlüğü kazandığı ve çeşitli grupların bu durumu etkili bir şekilde değerlendirdiği vurgulanmakta ve “terör tehdidinin hem Afganistan hem de bölge genelinde arttığı” uyarısında bulunmaktadır. Bu ülkeden Özbekistan ve Tacikistan'a sıklaşan saldırılar, IŞİD'in Orta Asya ülkelerini hedef alabileceği ihtimalini güncel hale getirmektedir. IŞİD, geçmişte Orta Asya hükümetlerine karşı sert söylemler kullanırken, şimdi bu söylemi şiddetli saldırılara dönüştürmüş ve böylelikle bu ülkelerin ulusal güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Özbekistan ve Tacikistan'a yapılan saldırılar, Taliban rejiminin Afganistan toprakları üzerinde tam kontrol sağlayamadığını göstermekte ve bu durum, hem bölgesel güvenliği sarsmakta hem de Taliban rejiminin bölgesel güvenlikteki rolünü değersizleştirmektedir. Haliyle Taliban'ın güçlendirilmesi, Orta Asya ülkeleri için arzu edilen bir seçenek olmasa da Afganistan'da birbiriyle rekabet eden militan grupların hüküm sürdüğü bir senaryo ile karşılaştırıldığında bu durum yine de olumlu karşılanmaktadır. Orta Asya ülkeleri, Taliban rejimine karşı genellikle şüpheli bir tutum izlemiş olsalar da diyalog seçeneğini dışlamamışlar, bir yandan Afganistan sınırlarını güçlendirirken diğer taraftan da Taliban rejimi ile müzakere etmeyi ihmal etmemişlerdir. Her şeyden önce IŞİD'nin gelecekte saldırılar gerçekleştirmeye devam edeceği ve taraftarlarını artırma çabalarını sürdüreceğine dair öngörüler, Orta Asya'da güçlü bir bölgesel terörle mücadele stratejisinin önemini vurgulamaktadır. Halihazırda ise Taliban kontrolündeki Afganistan'da Şii Hazara ile Özbek ve Tacik etnik grupları zaten baskı altında bulunmaktadır. Şu anda kendilerini hem IŞİD'nin saldırılarına hem de Taliban'ın zulmüne karşı savunmaya çalışan bu insanlar, gelecekte Taliban rejimine karşı önemli bir silahlı muhalefet gücü haline gelebilirler. Bu dinamiği yeterince iyi bilen Tacikistan ve Özbekistan'ın, Taliban'a karşı bu etnik azınlıkların faaliyetlerini desteklemesi, buna karşın

Taliban'ın ise çeşitli Tacik ve Özbek terör örgütlerine destek vermesi, Taliban rejimi ile bu ülkeler arasında bir krize hatta şiddetli bir çatışmaya yol açabilir.

Kaynaklar

Alavi, A. (2023, 17 Ağustos). Kanal-e Qoshtepa: Jang-e Tālebān 'Alayh-e Keshvar-hā-ye Āsiā-ye Markazi. *İslam Dünyasındaki Değişimler*. <https://iswnews.com/100682/>

Atkinson, D. (2015). The left radical of Afghanistan [Chap-e Radikal-e Afghanistan]: Finding Trotsky after Stalin and Mao? *South Asia Multidisciplinary Academic Journal*, 8-11.

Azadi, R. (2022). Ravate Taliban ba Keshvarhaye Asiyaye Miane Tarkibi az Maslahatgerayi Ast. *Azadi Radio*. <https://da.azadiradio.com/a/32375075.html>.

BBC. (2021). Sad Rooz-e Tasallot-e Taliban; Moroori Bar Ancheh Dar Afghanistan Gozasht. *BBC Persian*. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-59374585>

BBC. (2023). Qazaghstan Taliban ra az fehrest-e sazman-haye "mamnu'eh-ye teroristi" khard kard. *BBC Persian*. <https://www.bbc.com/persian/articles/cd1l3pm1e7do>

Beloglazov, A. (2015). Central Asia security problems in the context of coalition troops withdrawal from Afghanistan. *Journal of Sustainable Development*, 8 (4), 225-232.

Boni, F. (2022). Afghanistan 2021: US withdrawal, the Taliban return and regional geopolitics. *Asia Major*, 376-382.

Bozbaş, G., Konuşul, S., & Sönmez, G. (2020). Afgan Talibanı: Dünü, bugünü ve yarını. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 59-77.

Bayan News. (2024). Vazir-e amoor-e khareje azbekistan ba maqamat-e bolandpaye Taliban dar Kabul didar kard. *Bayan News*. <https://bayannews.af/2024/>

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. (2021). IŞİD-Horasan'ın savaşçı sayısı ve bölgesel etkileri raporu. *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2021/08/26/isid-in-horasan-kolu-afganistan>.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. (2022). Twelfth report of the analytical support and sanctions monitoring team submitted pursuant to resolution 2552. *United Nations*. <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/ana>

Council on Foreign Relations. (2023). *Global conflict tracker*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker>.

CRS. (2021). Taliban Government in Afghanistan: Background and Issues for Congress . *Congressional Research Service*, 1-2. <https://crsreports.congress.gov/>.

Demir, S. (2021). Afganistan'daki yirmi yıllık işgalin analizi: ABD/NATO ve Barış Çabaları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 137-145.

Farsi, M. (2023, 19 Mayıs). Jابه-jayi TTP dar Shomal; Az Taghyir-e Baft-e Qomi ta Jebhe-ye Tazeh-ye Jang-e Niyabati. *Subeh*. <https://8am.media/fa/the-transfer-of-ttp-in-the-north-from-the->

Group, İ. C. (2020). Islamic Jihad Union. *International Crisis Group*. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/uzbekistan>.

Group, İ. C. (2024). Hamsayegi Taliban: Diplomasiye Mantagi ba Afghanistan. *International Crisis Group*. <https://www.crisisgroup.org/europe-Taliban-Afganistan>.

Hosseini, M. (2020). *Jame'e Shenasi-ye Siyasi-ye Dowlat dar Afghanistan*. Afganistan Yüksek Öğretim Enstitüsü.

Jansiz, A., & Zamanı, M. (2015). Ta'sir gozari-ye bonyadgaran-e eslami-ye Asya-ye Markazi bar amniyat-e Afghanistan pas az khorouj-e nirou-ye beyn-ol-melali. *Siyaset Araştırma merkezi*, 880-881.

Karakaya, İ., & Nazarı, M. (2022). Afganistan'da Taliban iktidarı dönemleri (1996-2001 ve 2021 sonrası) ve Afganistan Dış Politikası. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (23), 155-161.

Kavukcu, N. (2021). Radikal Dini Hareketlerin Orta Asya'daki Yansıması: Özbekistan Örneği. *Dsjournal*, 2 (1), 92-96.

Kaya, R., & Bayar, E. (2022). Afganistan'da Taliban iktidarı sonrası Orta Asya bölgesel güvenliği. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 154-159.

Raşid, A. (2000). *Taliban: İslamiyet, petrol ve Orta Asya'da yeni büyük oyun*. (O. Akınhay, Çev.). I.B. Tauris.

Şen, A. (2022). Afganistan: ABD müdahalesi ve Taliban'ın dönüşü. *SDE Akademi Dergisi*, 2 (4), 80-81.

Sefari, M. (2021). *Dars-haayi Az Konferans-e Bonn Baraye Mozakerat-e Istanbul*. Doğu Araştırma merkezi.

Seyfabadi, M. (2022). Chigunegi Baztolid-e Qodrat-e Taliban dar Afghanistan bar mabna-ye Teori Katastrof-Charchebom. *Bilimsel Savunma Politikası Dergisi*, 107-108.

Shay, S. (2024). Afghanistan and the terror threat in Central Asia. *Institute for National and International Security*, 135-143.

Takir, G. (2023). The Security Implications of Afghanistan for Central Asia. *Arel USAM*, 75-81.

Türkoğlu, A. (2021). *Afganistan 1978-1992: Soğuk Savaş'ın sıcak cephesi*. Paradigma Akademi.

Yegin, A. (2015). *Afganistan siyasetini anlama kılavuzu*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Yousaf, F., & Jabarkhai, M. (2021). Afghanistan's future under the Taliban regime: Engagement or isolation? *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 7-11.

Wefayi, M. (2023). Ehyā-ye Nezāmnāme-ye Nāqelin; «Pashtun-hā-ye Pākestāni dar Shomāl-e Afghanistan Sāken Mishavand. *Independent Persian*. <https://www.independentpersian.com>